

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Ефективність вирішення завдань сучасного державно-правового розвитку неможливе без ґрунтовного вивчення наукового доробку вчених-юристів. Дослідження основних понять, категорій, дефініцій у правовій науці надає можливість визначити основні закономірності та тенденції розвитку правового життя суспільства. Актуальними є вивчення надбань юридичної наукової думки про становлення феномену правової культури. Для прогресивного розвитку правової культури першочергове значення має проведення фундаментальних юридичних досліджень права і держави, без яких правова культура починає "вичерпуватися" інтелектуально, втрачати розуміння сутності того, що відбувається в соціально-політичній і власно юридичній сферах, перспективу розвитку державно-правових явищ [1, с.8].

Мета даного наукового доробку – дослідити еволюцію теоретико-правових поглядів на поняття "правова культура", визначити основні тенденції її функціонування і подальшого розвитку в Україні.

На сьогодні в юридичній науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття правової культури. Наприклад, в російській літературі 90-х років ХХ ст. нараховується понад 250 визначень правової культури, число яких постійно зростає [2, с. 241]. Правову культуру як феномен вчені почали досліджувати в 60-ті роки минулого століття, зокрема: Є. В. Аграновська, С. С. Алексєєв, Н. А. Бура, В. Д. Зорченко, М. М. Кейзеров, В. І. Камінська, О. А. Красавчиков, О. А. Лукашова, А. П. Семітко, В. П. Сальников, В. П. Сидорин та інші. Зазначена категорія розглядалася як певний ідейно-правовий стан суспільства в певний період, сукупність знань про право, уміння застосовувати закони в повсякденному житті, повага до них, що і забезпечує дотримання правових вимог.

У 90-ті роки ціннісний вимір правової культури був висвітлений у праці хвчених, зокрема: В. А. Бурмістрова, Г. І. Балюка, П. Б. Євграфова, В. В. Копейчикова, Л. В. Петрової, В. В. Оксамитного, П. М. Рабіновича та інших. Правова культура розглядалась як сукупність всіх цінно-

стей, які створюються людьми в правовій сфері, а також саме право, правосвідомість, правовідносини, стан законності, рівень досконалості законотворчої, правозастосовної та іншої правової діяльності [3, с. 134].

Відповідно, правова культура – це система духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права, є складовою частиною загальної культури, охоплює всю сукупність найважливіших ціннісних компонентів правової реальності в її розвитку (право, правосвідомість, правовідносини, правопорядок, нормотворча, правозастосовна та інша правова діяльність). Виступає однією з категорій загальнолюдських цінностей, є невід'ємним компонентом правової держави [4, с.37].

Таким чином, наукову основу для сучасного визначення поняття правової культури було створено на межі 90-2000-х років, коли було переосмислено вузько нормативне розуміння права і законодавства, що вбачало в праві лише норми законодавства. Проте існує тенденція трактування правової культури, що впливає з однобічного розуміння культури як сукупності матеріальних і духовних цінностей [5, с.16]. Такий спрощений підхід до вивчення правової культури, що полягає у ототоженні реальної правової культури з її теоретичною моделлю; зведення правової культури (правової свідомості) до правового знання взагалі зводить розуміння сутності та значення правової культури.

Вивчення даної проблематики дозволяє виділити кілька основних підходів до розуміння поняття правової культури у правовій науковій думці. По-перше, ціннісний, де правова культура відображає ціннісно-правовий та ідейно-правовий стан суспільства на окремому історичному етапі, характеризує рівень правосвідомості, розуміння права та повагу до закону. В якості показника рівня правової культури також виступає рівень розвитку правових поглядів, гарантованість прав, рівень правоохоронної діяльності, рівень юридичної освіти та виховання. По-друге, компетентнісний підхід, обов'язковою умовою якого є відмова від традиційних нормативістських встановлень на користь ціннісного підходу до права, від юридичного догматизму до діяльнісного освоєння правових механізмів, засобів і способів дії. Ці вимоги виходять, передусім, з практичної цінності правових знань для громадянина. По-третє, інформаційний, який обґрунтовує, що правові знання завжди ґрунтуються на певній інформації, визначають поведінку людей. Правову культуру можна визначити як певний обсяг правової інформації, що створюється й накопичується в суспільстві й у свідомості окремої особи.

Отже, однією з найважливіших характеристик поняття правової культури, є те, що вона пов'язується насамперед з правовою активністю особи. Правова культура є якісним показником правової системи, забезпечує її функціонування та розвиток.

Література

1. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: монографія / ред. Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк – Х.: Право, 2007. – 248 с.
2. Комаров С. А. Общая теория государства и права: Курс лекций / С.А. Комаров. – М.: – 1996. – 314 с.
3. Семитко А.П. Правовая культура социалистического общества: сущность, противоречия, прогресс. / А.П. Семитко. – Свердловск : Изд-во Урал. Ун-та, – 1990. – 172 с.
4. Шемшученко Ю. С. Правова культура / Ю. С. Шемшученко // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол : Ю. С. Шемшученко [відп. ред.] та ін. – К. : 2003. – Т. 5 : П-С. – С. 37.
5. Осика І. В. Правова культура у формуванні правової, соціальної держави : автореф. дис... канд. юрид. наук; спец. 12.00.01 / І. В. Осика; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2004. – 20 с.

УДК 2-184 (043.2)

Пайда Ю.Ю.,

здобувач кафедри теорії та історії держави і права,
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів

РЕЛІГІЯ ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Значний доробок у розуміння сутності релігії з позицій матеріалістичної діалектики внесено представниками так званої марксистської школи. К. Маркс, наприклад, у роботі "До критики гегелівської філософії права" дає влучну філософську характеристику цього явища, говорячи, що "релігія є самосвідомість і самовідчуження людини, яка або ще не знайшла себе, або вже знову себе втратила. Але людина – не абстрактна істота, яка десь поза світом живе. Людина – це світ людини, держава, суспільство. Ця держава, це суспільство породжують релігію, неправдивий світогляд, бо самі вони – неправдивий світ. Релігія є за-

гальна теорія всього світу, його енциклопедичний компендіум, його логіка в популярній формі, його спіритуалістичне *point d'honneur* (питання честі), його ентузіазм, його моральна санкція, його урочисте доповнення, його всезагальна основа для заспокоєння і виправдання" [1, с. 384].

З цього та інших визначень релігії класиками марксизму можна виокремити ряд соціально-філософських принципів аналізу даного феномена, якими керуються і сьогодні науки з суспільствознавства. А саме:

- у релігії немає "особистого". Її витoki знаходяться в реальному бутті. Для подолання релігійності необхідно створити таке буттєве становище, яке б не породжувало будь-яких ілюзій. "Скасування релігії як ілюзорного щастя народу, – писав К.Маркс, – є вимога його дійсного щастя" [1, с. 385];
- релігія є частиною суспільної та індивідуальної свідомості, фантастичною формою відображення дійсності;
- релігія, як соціальне явище, має історичну природу. Це означає, що дане явище являє собою породження не вічних, а перехідних соціальних умов;
- у результаті релігійності у свідомості людей віддзеркалюються земні сили, що набувають вигляду неземних;
- у релігійній свідомості світ, що оточує людину, має реальну, земну і нереальну, неземну основу;
- релігія – це певна система знань, ідеологія, моральний і правовий кодекс, пласт культури, сфера для задоволення людей у період їх відчуження від реального життя тощо.

Однак, з позицій сьогодення, не все, що напрацьовано марксистською наукою, є істиною в останній інстанції. Наприклад, марксистське вчення виходило з того, що релігія, як історичне явище, має свій початок і свій кінець, що вона помре своєю природною смертю [2, с. 112]. З автором цієї ідеї можна посперечатися. Адже односторонній Ф. Енгельс К. Маркс відзначав, що релігія сама по собі позбавлена змісту, її витoki знаходяться не на небі, а на землі. Це ж підтверджує і відома теза К. Маркса про те, що "релігійне почуття" саме є суспільним продуктом, сукупністю усіх суспільних відносин [3, с. 265]. Знищити ж перевернену реальність, вираженням якої є релігія, неможливо. Труднощі, суперечності, через наявність, усунення, розв'язання яких завжди розвивається будь-яке суспільство, живлять, як відомо, релігію. Треба мати також на увазі, що крім соціального, вона має гносеологічне (пов'язане зі склад-